

Spis treści

Wstęp	13
1. Czytelność polskojęzycznego tekstu typograficznego dla dzieci i młodzieży w perspektywie badawczej i normalizacyjno-edytorskiej	16
2. Przedmiot badań własnych oraz zakres opracowania	24
3. Konwencje zapisu	31
Podziękowania	33
CZĘŚĆ PIERWSZA. Analiza i krytyka piśmiennictwa.	35
Wprowadzenie	36
ROZDZIAŁ 1. Proces czytania w normie i patologii – perspektywa transdyscyplinarna	37
1.1. Istota wizualnego przetwarzania języka	38
1.2. Neurobiologiczne uwarunkowania procesu czytania	44
1.3. Psycholingwistyczne modele procesu czytania	59
1.4. Aktywność okulomotoryczna w procesie czytania	70
1.5. Formy i style lektury, tempo oraz techniki czytania	82
1.6. Symptomatologia i patomechanizm zaburzeń procesu czytania u osób z dysleksją rozwojową, hiperleksją i aleksją	94
ROZDZIAŁ 2. Pismo i jego znaki w systemie języka i w tekście (typo)graficznym	120
2.1. Grafematyka i grafetyka jako subdyscypliny językoznawcze	121
2.2. Pismo w ujęciu grafematycznym i grafetycznym	123
2.3. Jednostki pisma alfabetycznego i tekstu (typo)graficznego	129
2.4. Grafemy w piśmie alfabetycznym	136
2.5. Alografy pozycyjne, ortograficzne i fakultatywne w piśmie alfabetycznym	143
2.6. Reguły odpowiedniości grafem–fonem na przykładzie języka polskiego	147
2.7. Grafematyczne cechy dystynktywne podstawowych grafemów pisma łacińskiego	162
2.8. Czytelność łacińskiego pisma typograficznego i złożonego nim tekstu	169

ROZDZIAŁ 3. Morfologia łacińskiego pisma typograficznego w ujęciu grafetycznym	196
3.1. Geometria łacińskiego pisma typograficznego	196
3.2. Elementy budowy liter pisma typograficznego i ich tradycyjne nazwy	201
3.3. Cechy strukturalne krojów łacińskiego pisma typograficznego	208
3.3.1. Kroje szeryfowe i bezszeryfowe	208
3.3.2. Kroje jedno- i dwuelementowe	213
3.3.3. Kroje proporcjonalne i nieproporcjonalne	215
3.3.4. Całkowita wysokość kroju pisma oraz wysokość minuskuły i majuskuły	216
3.3.5. Dukt i rytm kroju pisma	218
3.3.6. Ciężar optyczny kroju pisma	219
3.4. Cechy graficzne odmian krojów łacińskiego pisma typograficznego	220
3.4.1. Grubość, szerokość i pochylenie znaków pisma	220
3.4.2. Matryca wariantów kroju pisma	225
3.4.3. Warianty graficzne krojów w różnych przedziałach stopnia pisma	226
3.4.4. Stylistyczne warianty glifów	228
ROZDZIAŁ 4. Klasyfikacja i charakterystyka odmian stylowych pisma dzielowego	231
4.1. Przegląd najważniejszych współczesnych klasyfikacji odmian stylowych pisma typograficznego	232
4.1.1. Klasyfikacja F. Thibaudeau (Francja, 1924)	234
4.1.2. Klasyfikacja M. Voxa i Association Typographique Internationale (Francja, 1952, 1962–2021)	235
4.1.3. Klasyfikacja A. Novaresego (Włochy, 1957)	237
4.1.4. Klasyfikacja H. Zapfa i W. Wengena oraz Deutschen Instituts für Normung (Niemcy, 1964)	238
4.1.5. Klasyfikacja British Standards Institution (Wielka Brytania, 1967)	239
4.1.6. Klasyfikacja Polskiego Komitetu Normalizacji, Miar i Jakości (Polska, 1973)	240
4.1.7. Klasyfikacja J. Solpery (Czechosłowacja, 1977)	241
4.1.8. Klasyfikacja Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Przemysłu Poligraficznego (Polska, 1977)	242
4.1.9. Klasyfikacja R. Bringhursta (Kanada, 1992)	242
4.1.10. Klasyfikacja pism drukarskich ART (Polska, 1993)	243
4.1.11. Klasyfikacja H.P. Willberga (Niemcy, 2001)	245
4.1.12. Klasyfikacja C. Dixon (Wielka Brytania, 2001)	246
4.2. Odmiany stylowe łacińskich krojów dzielowych – próba klasyfikacji własnej	248
4.2.1. Kroje dzielowe ogólnego przeznaczenia (antykwy)	250

4.2.1.1.	Antykwa wczesnoreniesansowa (wenecka, humanistyczna)	253
4.2.1.2.	Antykwa późnoreniesansowa (francuska, aldyńska)	255
4.2.1.3.	Antykwa barokowa (niderlandzka)	256
4.2.1.4.	Antykwa klasycystyczna	258
4.2.1.5.	Egipcjanka	259
4.2.1.6.	Neogrotesk	262
4.2.1.7.	Grotesk amerykański	263
4.2.1.8.	Grotesk geometryczny	265
4.2.1.9.	Grotesk humanistyczny	266
4.2.1.10.	Antykwy dwuelementowe modyfikowane	267
4.2.1.10.1.	Antykwa szkocka	267
4.2.1.10.2.	Antykwa typu klarendon	269
4.2.1.10.3.	Antykwy bezszeryfowe lub z szeryfami skrytymi	270
4.2.2.	Kroje dziełowe specjalnego przeznaczenia	271
4.2.3.	Kroje dziełowe martwe	273
4.2.3.1.	Kroje łamane (gotyckie i postgotyckie)	274
4.2.3.1.1.	Tekstura	275
4.2.3.1.2.	Rotunda	276
4.2.3.1.3.	Szwabacha	277
4.2.3.1.4.	Fraktura	278
4.2.3.2.	Kroje gaelickie (insularne)	283
CZĘŚĆ DRUGA. Metodologiczne podstawy badań własnych		285
Wprowadzenie		286
ROZDZIAŁ 5. Metodologia eksperymentalno-instrumentalnych badań		
czytelności krojów pisma u uczniów z dysleksją		287
5.1.	Model badań i jego uzasadnienie	287
5.2.	Etapy postępowania eksperymentalnego	288
5.3.	Przedmiot i cele badań	291
5.4.	Pytania badawcze	292
5.4.1.	Pytanie główne	292
5.4.2.	Pytania szczegółowe	292
5.5.	Hipotezy badawcze	293
5.5.1.	Hipoteza główna	293
5.5.2.	Hipotezy szczegółowe	294
5.6.	Zmienne i wskaźniki pomiaru	294

5.7. Metoda analizy statystycznej	296
5.7.1. Analiza danych statystycznych	296
5.7.2. Wizualna prezentacja danych statystycznych	297
5.7.3. Procedura weryfikacji hipotez badawczych	298
5.8. Organizacja i przebieg eksperymentu	300
5.9. Charakterystyka badanych osób	307
5.10. Charakterystyka materiału badawczego	308
5.10.1. Kroje pisma poddawane badaniom na czytelność	310
5.10.2. Warstwa językowa tekstu przeznaczonego do czytania	317
5.10.3. Warstwa typograficzna tekstu przeznaczonego do czytania	324
CZĘŚĆ TRZECIA. Analiza wyników badań własnych i ich interpretacja	333
Wprowadzenie	334
ROZDZIAŁ 6. Kompleksowa analiza formy strukturalno-graficznej krojów pisma poddawanych badaniom na czytelność	335
6.1. Złożoność minuskuły i majuskuły polskiego alfabetu narodowego	335
6.2. Opis i porównanie podstawowych cech strukturalnych krojów pisma poddawanych badaniom na czytelność	343
6.2.1. Antykwa Półtawskiego	343
6.2.2. Arial	344
6.2.3. Baskerville	344
6.2.4. Comic Sans MS	345
6.2.5. Courier New	346
6.2.6. Doferm	346
6.2.7. Fraktur BT	347
6.2.8. Garamond	348
6.2.9. Georgia	348
6.2.10. Lato	349
6.2.11. OpenDyslexic	350
6.2.12. Tahoma	350
6.2.13. Times New Roman	351
6.2.14. Verdana	352
6.3. Analiza porównawcza szczegółowych cech strukturalnych krojów pisma poddawanych badaniom na czytelność	354
6.3.1. Całkowita wysokość kroju pisma	355
6.3.2. Wysokość majuskuły	357
6.3.3. Wysokość minuskuły	358

6.3.4. Wysokość wydłużeń górnych i dolnych liter	360
6.3.5. Grubość trzonów liter	361
6.3.6. Kontrast kresek grubych i cienkich w krojach dwuelementowych	363
6.3.7. Szerokość znaku pisma	364
6.3.8. Szerokość spacji międzywyrazowej i światła międzyliterowych	366
6.4. Odróżnialność wybranych liter w krojach pisma poddawanych badaniom na czytelność	369

ROZDZIAŁ 7. Czytelność krojów pisma w badaniu eksperymentalno-instrumentalnym .....

7.1. Rozumienie tekstu.	373
7.2. Czytelność krojów mierzona łącznym czasem czytania oraz czasem i liczbą fiksacji.	375
7.2.1. Łączny czas czytania	375
7.2.2. Łączny czas fiksacji	378
7.2.3. Liczba fiksacji	380
7.2.4. Dyskusja wyników dotyczących czytelności krojów pisma	383
7.3. Czytelność grup krojów pisma	388
7.3.1. Kroje szeryfowe i bezszeryfowe	388
7.3.2. Kroje jedno- i dwuelementowe	388
7.3.3. Kroje proporcjonalne i nieproporcjonalne	389
7.3.4. Dyskusja wyników dotyczących czytelności grup krojów pisma	390
7.4. Subiektywna ocena czytelności krojów pisma w świetle wyników badań instrumentalnych	393
7.4.1. Kroje pisma najbardziej i najmniej czytelne w subiektywnej ocenie badanych	393
7.4.2. Związek pomiędzy subiektywną oceną krojów pisma a ich czytelnością obiektywną	395
7.4.3. Dyskusja wyników dotyczących subiektywnej oceny krojów pisma	398
7.5. Czytelność pism typograficznych a wiek, płeć i korekcja okularowa.	399
7.5.1. Wiek badanych uczniów	399
7.5.2. Płeć badanych uczniów	401
7.5.3. Korekcja okularowa u badanych uczniów	402
7.5.4. Dyskusja wyników dotyczących czytelności krojów pisma w kontekście wieku, płci i korekcji okularowej	403

ROZDZIAŁ 8. Parametry cichego czytania tekstu łatwego u uczniów z dysleksją rozwojową .....

8.1. Średnie tempo czytania cichego – analiza i dyskusja wyników	405
--	-----

8.2. Średni czas fiksacji podczas czytania cichego – analiza i dyskusja wyników	407
8.3. Średni czas sakkad podczas czytania cichego – analiza i dyskusja wyników	410
8.4. Średni zakres fiksacji podczas czytania cichego – analiza i dyskusja wyników	413
Podsumowanie wyników badań własnych oraz wnioski aplikatywne	417
Aneks	427
Załącznik 1. Arkusz testu badającego rozumienie czytanych fragmentów tekstu	428
Załącznik 2. Kwestionariusz subiektywnej oceny czytelności badanych krojów pisma	429
Załącznik 3. Materiał językowy i typograficzny poddawany badaniom w eksperymencie	430
A. Fragment 1. (krój Garamond, skala: 1 : 1)	430
B. Fragment 2. (krój Arial, skala: 1 : 1)	431
C. Fragment 3. (krój Baskerville, skala: 1 : 1)	432
D. Fragment 4. (krój Courier New, skala: 1 : 1)	433
E. Fragment 5. (krój Georgia, skala: 1 : 1)	434
F. Fragment 6. (krój Lato, skala: 1 : 1)	435
G. Fragment 7. (krój Times New Roman, skala: 1 : 1)	436
H. Fragment 8. (krój Tahoma, skala: 1 : 1)	437
I. Fragment 9. (krój Antykwa Półtawskiego, skala: 1 : 1)	438
J. Fragment 10. (krój Verdana, skala: 1 : 1)	439
K. Fragment 11. (krój Doferm, skala: 1 : 1)	440
L. Fragment 12. (krój Comic Sans MS, skala: 1 : 1)	441
M. Fragment 13. (krój OpenDyslexic, skala: 1 : 1)	442
N. Fragment 14. (krój Fraktur BT, skala: 1 : 1)	443
Bibliografia	445
Summary	475
Spis rycin	481
Spis tabel	489